

ЗОРАН АТАНАСОВСКИ

ТРАДИЦИОНАЛНА ИЗРАБОТКА НА НАРОДНИ МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ ВО СКОПЈЕ И СКОПСКО

Музиката е многу стара гранка на уметноста, по Луцијан скоро исто толку стара колку и самото човештво. Тука можеме покрај песната и свирката да ги врбоиме и разните музички инструменти.¹

Подрачјата на старите култури се чувствуваат и денес во народната уметност на балканските народи, особено во народната музика: пеење, свирење и играње, а во врска со тоа и во народните инструменти... Наследената народна музикалност ги усвојувала и затекнатите народни инструменти и ги пренесувала во нови генерации и нови векови, во нови историски збиднувања и нови култури.²

За ова културно наследство сведочат и многуте фрески и икони во нашите цркви и манастири на кои имаме разни пред се ликовно претставени, македонски народни музички инструменти: "Христовото раѓање" во црквата Св. Горѓи, село Курбиново во Преспа, 12 век (1191 г.); "Кентаур", резба на вратата од црквата Св. Никола-Охрид 12 в.; "Христовото исмејување" - Старо Нагоричане-Кумановско 14 в.; "Фалете го господа" - икона, с. Кучевиште-Скопско 16 в. и др.³

Во Р. Македонија, народните музички инструменти се направи на кои се изведуват разни тактови и мелодии за пратење на некоја мелодија или за соло свирење на песни и игри.

---

¹ В. Кличкова, Народни музички инструменти у Македонији, "Рад конгреса фолклориста Југославије у Зајечару и Неготино", 1958 год., Београд 1960, стр. 225

² М. А. Васиљевиќ, Народни музички инструменти Југославије, "Етнографски музеј у Београду", 1957 год., стр. 7

³ В. Кличкова, Зурлациско-гајдациски занает во Прилеп, "Народно стваралаштво", Београд 1964 год., стр. 773-774.

Македонецот е надалеку познат по својата песна, свирење и играње. Било каква работа или веселба секогаш е пропратено со песна и игра. Кога овчарот го интерува стадото на пасење по македонските планини или кога земјоделецот ја обработува својата нива, насекаде од далечина се ори песна и свирка. Разните празнувања и веселби не можат ни да се замислат без нив.⁴

Во минатото народните музички инструменти во Македонија биле многу распространети. На оваа тема во своите трудови пишуваат повеќе автори: Владимир Ѓорѓевиќ, Васил Хаџиманов, Александар Илин, Вера Кличкова, Загорка Марковиќ, Боривое Џимровски и др.

За жал повеќето од нив констатираат дека народните музички инструменти и свирењето на нив, како материјална култура и духовно творештво се на прагот на најбрзо исчезнуваше. Како главни причини за тоа д-р Боривое Џимровски во својот прилог "Инструменталната народна музика во Титоввелешко" ги посочува миграциите село-град и присуството на општа незаинтересираност кон овој вид народно творештво.⁵

Оваа констатација важи и за присуството на овие народни музички инструменти во Скопје и неговата околина. Тоа го потврдува и проф. Владимир Ѓорѓевиќ во својот труд "Скопске гајдације и нивови музички инструменти" во кој забележува дека во тоа време, се работи за 20-те години од овој век, во Скопје постоел само еден таков дуќан, односно само Велко и неговиот син Панче Јанев изработувале гајди, кавали, дудуци, шупелки, двојници и зурли.⁶

Ни подоцнежниот период не се разликува многу во тој поглед, а слична е состојбата и денес.

Имено се поретко се среќаваме со народните музички инструменти, а уште помалку со мајстори кои ги изработуваат нив.

При моето теренско истражување, месец септември оваа година, во градот и селата од скопската област сретнав само неколку такви мајстори: Браќата Гиевски кои имаат дуќан во Старата скопска чаршија изработуваат, меѓу другото и тамбури и тоа само по порачка. Како што самите ми рекоа денес многу повеќе се занимаваат со поправка на гитари, виолини и др. музички инструменти.

Спасе Бошевски од скопската населба Лисиче од пред неколку години почнал да изработува гајди, Крсте Мартиновски - Скопје, кавали, окарини, шупелки, Милорад од скопското село Трубарево прави кавали, Ѓорѓи Ристовски од с. Текија гусли и двојници и т.н. Но забележливо е дека овие мајстори се повеќе "самонаречени мајстори",

⁴ В. Кличкова, Народни музички инструменти у Македонији" ... стр. 225

⁵ Б. Џимревски, Инструментална народна музика во Титоввелешко, Македонски фолклор, Скопје 1988, стр. 140

⁶ Владимир Ѓорѓевиќ, Скопске Гајдације и нивови музички инструменти, Гласник скопског научног друштва, Скопје 1926, стр. 383.

односно од време на време изработуваат по некој инструмент "за своја душа".

Па сепак надежта за зачувување на ова музичко културно богатство ја продолжува еден би рекол, "вистински" мајстор Стојанче Костовски од скопското село Виниче, кој за себе кажува дека е мајстор за изработка на изворни македонски инструменти. Покрај тоа тој е и професионално вработен во ансамблот за народни песни и игри на Македонија "Танец" од Скопје. Во овој ансамбл е примен пред 20-тина години како инструменталист на повеќе народни инструменти: кавал, гајда, зурла, шупелка, тапан, тарабука и дајре.

"За да бидеш добар мајстор за изработка на народни музички инструменти мораш пред се да бидеш одличен инструменталист, да имаш добар слух при штимањето на инструментот и големо чувство при изработка на инструментот, односно љубав кон него" - го започнува разговорот споменатиот мајстор.

Љубовта кон овие инструменти ја наследил од татко му Стоиле кој свирел кавали, шупелка и таван. И дедо му Анто и неговиот брат Васко биле одлични инструменталисти. Така и тој на 14-15 години почнал да свири гајда, тапан, кавал и шупелка. Подоцна почнал сам да ги изработува инструментите.

Денес тој изработува: гајди, кавали, зурли, дудуци, шупелки и тапани. Неговите искази се и основа на овој труд.

Уште еднаш ќе напоменам дека од 1926 год. во прилогот на проф. Владимир Ѓорѓевиќ, во Гласникот на Скопското научно друштво, "Скопске гајдаџије и нивови музички инструменти", на оваа тема-народни музички инструменти во Скопје и скопско, немаме никакви пишани податоци.

Авторот на овој научен прилог, кој потесно се занимава со проучавање на занаетите во Старата скопска чаршија, пред се се интересираше за технологијата односно начинот на изработка на овие инструменти.

Во продолжение говориме токму за тоа, за секој инструмент оделлно.

МАТЕРИЈАЛИ ЗА ИЗРАБОТКА НА НАРОДНИ МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

За изработка на народни музички инструменти се користи следниот материјал: дрво, кожа, трска, рог и месинг кој се користи за изработка на мендикот (конусно цевче) кај зурлата.

- **Дрво:** се користат повеќе видови на дрво: зеленика (шимшимр), јавор, јасен, модра слива, клен (кленика), кисела јаболка, дива крушка, магарешка слива, орев и костен.

Зависно за кој музички инструмент се работи се сечат трупци со различни димензии. Тие се чуваат во сува просторија кај што може да ги фати проев. Обично сушењето се изведува под керамиди и тоа најмалку три години, некои дури и 10-15 год. (за зурли и гајди).

Изборот на дрвото го прави самиот мајстор и при сечењето го бележи датумот за да го одреди времетраењето на сушењето. И овде до израз доаѓа познавањето на материјалог бидејќи од 5-6 врсти, на пр. јасен, семо еден одговара за изработка на музичкиот инструмент односно дава добар тон и боја на тонот. Ова важи за сите дрва.

Некои врсти дрво (зеленик, орев, костен и др.) се набавуваат од планинските подрачја на Западна Македонија, а другите во скопско односно планините што го опкружуваат.

- **Кожа:** За изработка на гајда и тапан се употребува овчка, јарешка и козја кожа.

За овчката кожа се смета дека е најдобра, бидејќи има потенко влакно кое подобро држи воздух и при него паѓање самото се запушува. Јарешката и козјата кожа се потрајни, поцврсти но имаат подебело влакно и кога од самата влага што се создава при дувањето тоа паѓа, се создава еден мал отвор на кожата кој потешко се затвара. Кога пак ги споредуваме јарешката и козјата кожа се смета дека јарешката иако е појака, потрајна повеќе испушта воздух при паѓање на влакното па од тие причини козјата кожа е подобра и тоа онаа од поситни кози.

Се разбира кожата пред да се стави на инструментот подлежи на процесот на штавење. Во зависност од тоа за кој инструмент е наменета има посебности при процесот на штавење. Штавењето се врши на традиционален начин - "природно".

На сировата кожа се посипува сол и брашно (а за кожата кои се наменети за тапан се става и вар) и стои 10-15 дена во зависност од временските прилики односно надворешната температура. Ако е времето сончево стои помалку денови и спротивно ако е времето облачно потребно е така посипаната кожа да стои повеќе денови. Потоа се става во буре со штава. Штавата е чорба од брашно, сол и трици и треба да "стаса" (исто како за леб). На крајот кожата се вади и се суши во зависност од временските прилики 1 до 5 дена, односно се додека не се исуши добро.

Штавањето кожи за тапан се изведувало се до неодамна и на еден друг начин-во измет од стока. Кожата се ставала во него за да иструли влакното. Кога истата ќе се "усмрди" и влакното почнува да испаѓа кожата се оптегнува и се суши.

Трска: Се користи за изработка на писки. Во зависност од тоа за кој музички инструмент се работи се користи "питома" (морска) и "мека" (шамачка или езерска) трска. Питомата се сади во куќните дворови и после година дена се врши нејзината берба. "Берењето" е во месец јануар и се врши се помош на мало ноже. Заедно со се листо-

вите се остава на суво место на провев да се суши уште една година. Откако ќе се исуши се отстрануваат листовите од трската и се прават писки за гајда. Се користи делот од коренот па нагоре во должина од 30 цм. Подебелите трски, со пречник и до 3 цм, "потеруваат" млади гранки кои се отаваат за следната година. Од тие гранки се прават уште подобри писки кои "ако се погодат" може да траат и до 40 години.

"Меката" (шамачка или езерска трска) се набавува од блиските бари во подножјето на планината Скопска Црна Гора. Таа е постојано под влага. Се бира према бојата и еластичноста. Мора да биде со бела боја (не темна или зелена) и еластична. Потоа се сече на парчиња од по 15 цм и се бара делот кој одговара односно делот што вибрира. Тие парчиња се обработуваат со нож на тој начин што се гребе површинскиот слој-природниот лак што трската го има, а се со цел да се добие мекост, односно трската да омекне. Така обработеното парче се сече со ножици на делови од по 15 мм кои се ставаат на дрвени конусни калапчиња и се врзуваат со конец. На крајот се вадат калапчињата и остануваат писките за зурла кои потоа се спескуваат со благо притискање на прстите.

Рог: се користи воловски, а во минатото и биволски рог. Се употребува за изработка на рокчето или "кривуљчето" на гајдата и главините. Роговите кои се користат за изработка на "рокчето" не се варат затоа што е потребна цврстина на тој дел од гајдата. За главините пак се употребува варен рог (поради дезинфекција и полесно чистење на внатрешноста на рогот. Роговите се набавуваат од локалните касапи.

АЛАТИ И ПРОЦЕС НА ИЗРАБОТКА НА НАРОДНИ МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

За изработка на овие инструменти се кроишти тесла, повеќе видови сврдли, над 10-тина видови ножиња, дремонг и повеќе врсти длета. Во поново време за штимање на инструментот се изработуваат воглавном во три фази и тоа: кроење, бушење и доработка.

За добивање на потребната форма дрвото се крои се тесла. Потоа се буши со разни ковачки, конусни и др. сврдли во зависност од штимот ина крај се става на дремонг каде што се обележуваат мелодиските отвори ("дупките") и со мал "стар ковачки сврдел" - "фуљара" се отвараат истите; тон, по тон започнувајќи од најнискиот тон се до конечно наштимување на инструментот.

НАРОДНИ МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ ВО СКОПЈЕ И СКОПСКО

Во Скопје и скопско се изработуваат повеќе народни музички инструменти; гајда, зурла - "сурла", кавал, шупелка, дудук и тапан. Веќе споменавме дека во Старата скопска чаршија браќата Гиеви изработуваат тамбура, во некои села гусли и двојници но во главном тоа се сведува на инцидентно и горенаброените инструменти се всушност најкарактеристични за Скопје и скопскиот етно-регион.

Гајда: се состои од повеќе делови и претставува најсложен народен музички инструмент за изработка.

Делови на гајдата се следните: гајдарка (рокче), брчало (рог или бас) кое се состои од пискало, средњаче и брчало, главини, дувалце и делот изработен од кожа-мешницата (мешина). Гајдарката се прави од зеленика. Прво со тесла се делка, се крои правиот дел потоа се буши со ковачки сврдел, се вадат конусите и на крај се става на доработка на дремонг. Овој дел на крајот се обработува посебно за да може да влезе рокчето - "кривуљчето". Тоа се прави од неварен рог од бивол, од дрво, а во денешно време се користи и тврда пластика. Може и целата гајдарка да биде изработена од рог, дрво или тврда пластика. Најдобар звук дава онаа што е изработена од дрво, потоа од рог, додека пластиката не ја дава посакуваната боја на тонот. Зависно од штимот се изведува и бушењето т.е. се избира со кој сврдел ќе се буши. Се внимава и на пресеците кои исто така треба да одговараат на штимот. До третата дупка има еден пресек, како степен како скала. Потоа меѓу наредните две дупки доаѓа пак пресек. Од другата страна пак кај што е писката има конус зад кој доаѓа мраморецот и тука е полустепен. Ширината на гајдарката не е насекаде еднаква и зависи од пресеците ко конусите кои се "вадат спрема штимот". "Зависи каде има степен, каде полустепен" - кажува мајстор Стојанче Костовски. Најширок дел е кај "кривуљчето" и колку се оди накај мраморецот се повеќе се стеснува и кај него е најтесниот дел.

На долното дел кај "рокчето", и "кривуљарчето" се наоѓа една дупка која се вика гласник или резонантен отвор, кој всушност претставува најнизок тон на гајдарката. За штимањето битно влијае и писката односно таа се прави спрема одредениот штим на гајдарката. Внатрешниот отвор, дебелината на сидот на трската, должината на јазичето кое трепери од вибрација на воздух го дава тонот. Исто така се внимава и на ширината на јазичето. Писките се пржат на тивок огин за да не впиваат влага, заради долготрајност и задржување на интонацијата. Некои изработуваат и пластични писки но тие не го даваат посакуваниот тон односно боја на тонот што треба да се добие.

Брчало или рог како што се вика во Скопје и скопско (уште и бучало и бас во други краишта) е најдолгата цевка на гајдата. Тоа се

состои од три дела пискало, средњаче и брчало. И овој дел на гајдата се изработува од зеленика. Но може да биде и од пластика, комбинација од рог и дрво или само рог. На сите три дела од кои е составено брчалото се наметнуваат "главини" од рог. Најквалитетен звук дава брчалото (рогот) од дрво. Рогот што се става на неговиот крај поради својата тврдост дава подобар, покристален тон. Значи колку е дрвото потврдо, толку е подобар тонот па од таа причина се користи зеленика за изработка на овој дел на гајдата.

Се обработува на ист начин како и гајдарката. Се крои со тесла, се буши и се дооформува на дремонг. Но за рогот има посебни, поголеми сврдли и се прави поголемо лежиште за писката која се штима. Рогот може да свири од А или Е штим додека за Ц и Д штим који се повисоки штимови мора да се прави посебно брчало или рог. Додека на гајдарката се солира, брчалото или рогот го "држи" пратечкиот (лежечкиот) тон. За кожата на гајдата веќе претходно говоревме со напомена дека влакнестиот дел есекогаш од внатрешната страна. Таа уште се вика и мешина или мешница.

На неа се ставаат "главини" изработени од биволски или воловски рог. На вратот се врзува "рокчето" кај што ќе биде гајдарката, на нозете се врзуваат главините за "дувалцето" со кое се надувува кожата, и за брчалото. На задниот дел кожата се врзува со конец и тоа што поцврсто за да не се испушта воздух. Тогаш гајдата е спремна за свирење.

Во Источна Македонија гајдите имаат уште еден дел "слагарче" но во Скопје и скопскиот етнорегион гајдите се прават без тој дел.

"Зурла"-Зурла: Најдобро дрво за изработка на зурла е магарешка слива, а се изработува и од јасен, клен, јавор, дива крушка и кисела јаболка. Дрвото од кое се прави зурлата треба претходно да се суши 3 години. Како и останатите инструменти се крои со тесла, потоа се буши и се става на дремонг за да се извадат конусите до одредена димензија.

Зурлата се состои од тело, славец, мендиг и писка. Конусот се вади со специален сврдел до одредена димензија, потоа како што веќе споменавме се става на дремонг и се вади рачно, се дотерува пак до одредена димензија за да штима инструментот. Зурлата има конус од двете стране и за самиот инструмент најбитна е нивната изработка. Едниот конус е на делот кај што се става славецот, а другиот-контра конус доаѓа до трите последни дупки на телото и оди се до проширениот дел-чанакот.

Најширокиот дел на зурлата е обично 11 цм, но може да биде и 10 и 10,5 цм.

Стандардната должина и е 53 цм и плус славецот 2,5 цм. Постарите мајстори па и нашиот информатор, Стојанче Костовски понекогаш ја прават 53 цм плус 2-3 мм.

Славецот се прави од зеленика. Начинот на изработка е ист. Се делка со тесла, се буши со сврдел, се става на дремонг и со едно специјално ноже (во форма на пиличка) се прават перки- "перја". Славецот навлегува во телото на зурлата 7 цм. Мора добро да дихтува бидејќи од честото свирење дел од овие перки од самата влага скапува и тоа обично за време од една година и тогаш зурлата нема да штима.

Од таа причина на една зурла се менуваат десет па и повеќе славци.

Мендигот е конусно цевче изработено од месинг во чиј горен дел се вметнува писка од трска.

Димензијата на конусот зависи од штимањето и се мери со шублер.

Зурлата има осим дупки на кои се свира и седум резонантни отвори.

Во Скопје и скопско како впрочем и во цела Македонија се свира "С" (ес) зурла. Името го добила по најнискиот тон. Во поново време се донесуваат зурли и од Турција но тие се помали. Обично се свират две зурли и тапан, а во Западна Македонија се свират четири зурли и два тапана. Но за Скопје и скопско карактеристичен е првиот пример и тоа едната зурла свира соло, а другата "држи" еден тон и ја има улогата на пратечки инструмент. Споредбено со гојдата тоа е како гајдурката на која се свира и рогот кој "држи" еден пратечки "лежечки тон.

Кавал; Се изработува од јасен и јавор. Зависно од штимот се бара и големина на дрвото. Многу е битен изборот односно дрвото што одговара за овој инструмент. Тоа мора да е "печено" да е на јужна страна и потоа оди на пржење, исправање, дотерување што всушност претставува припремна работа. Се буши со ковачки сврдел и додека уште дрвото е сирово, меко се започнува со делкањето. Се делка со колски нож од сите четири страни и добива форма на гредичка. Оваа работа се изведува исклучиво на сончево време бидејќи сончевите зраци пробиваат низ сидовите на инструментот и јасно се гледа каде треба да се изедначува дебелината, односно каде е сидот најтенок по него се изедначуваат и другите. Дебелината на сидот на кавалот е околу 1 мм. Потоа се оформуваат аглите гледајќи го инструментот пак према сонцето и накрајот се дотерува се измазнува со стакло и шмиргла.

Во зависност од штимовите кавалите се долги од 60-87 цм. "Изработката на кавали е многу мачна работа и за разлика од гајдата и "сурлата", каде што околу 40% работата се изведува машински, овде се е рачно и се работи додека дрвото е уште зелено, не се суши како за другите инструменти. И не е ни малку едноставно да се дотера дебелината на сидовите до 1 мм" - кажува мајстор Стојанче кој изработува пет различни штимови на кавал, а во моментов работи уште на два; А-штим и Е-штим.

Кога ќе се изработи во форма на цевка која всушност не е сосема цилиндрична како што изгледа, (во тоа е тајната на овој инструмент, на бојата на тонот) се отвара првата дупка. Тоа е најнискиот тон и е

цел степен, а потоа еден до друг мелодиски отвор доаѓаат се полустепени. Кавалот има седум мелодиски отвори и еден позади. Трите најдолни се викаат гласници или резонантни отвори и еден позади. Трите најдолни се викаат гласници или резонантни отвори. Останатите служат за свирење.

Готовите кавали потоа се сушат на специјално изработени за таа намена, сукала. Бидејќи се многу тенки за десет дена го постигнуваат сушењето но треба да се внимава поради собирање (стегање) на дрвото при сушењето кавалот да не се заглави на овие сукала за да не дојде до негово пукање.

За да не дојде до деформација односно искривување на кавалите тие се ставаат на "арбија". Тоа е парче дрво во вид на вилушка и се прави од буково дрво кое е едно од најврстите дрва и не се искривува. Поради осетливоста на кавалите, која доаѓа од нивните многу тенки сидови, арбијата се става во темна, сува и не многу топла просторија.

Кавалите како и шупелките се декорирани со разни шари со мотиви од македонската народна носија и вез, а не ретко и со идеи што на мајсторот му доаѓаат, сам си ги измислува.

Декорирањето се врши со ножиња кои се купуваат како најобични но потоа се доработуваат накнадно и се приспособуваат за оваа намена. Кавалот обично се свири слободна импровизација - "езгија" и тоа најмалку два или три кавали. Но може да се користи и оркестарски, соло и во пратња.

Шупелка; е наједноставниот народен музички инструмент. Се изработува од зеленика, а може и од јасен и клен. Од зелениката се прават најквалитетни шупелки. Во минатото изработувале и од биволски рог но тој денес многу тешко се наоѓа. Во зависност од штимот (има 5-6 штима) должината на инструментот е 20-40 цм.

Постапката на изработка е идентична со останатите инструменти. Се крои со тесла, потоа се буши и се става на дремонг каде, во зависност од штимот се отвара на средина на дрвото вториот мелодиски отвор одозгора. Тој ја одредува средината на шупелката. Претходно дрвото на тивок огин се заборува а да биде поцврсто.

Од втората дупка, која како што рековме претставува средина на шупелката, се мери иста димензија и на двете страни за разлика од дудуците каде што првата дупка одозгора е средина на инструментот.

На последниот мелодиски отвор каде што шупелката е најтесна се наоѓа грлото на шупелката, кое го дава тонот при штимањето. Се буши со помал сврдел и се остава мал отвор кој со штимањето се дотерува.

Шупелката има 6 мелодиски отвори на који се свири.

На крајот од работата шупелката се измазнува со шмиргла.

Дудук; Најдобри дудуци се прават од зеленика, но може да се изработуваат и од јасен, јавор, клен и крушка. Има повеќе видови на

штимови на дудуци односно мали и големи. Дудукот е цилиндрична цевка. Се кори со тесла, се буши со ковачки сврдел, а потоа конусот се вади со друг сврдел. На крајот има грло кое го одредува најнискиот тон (штимот). Кај дудукот е многу битно прецизно да се направи делот кај писката каде што е јазичето за да се добие посакуваниот тон. Кај писакта се става тапа изработена од исто дрво и се остава едем мал отвор за да удира воздухот во јазичето. Ова е најпрецизниот, а со тоа и најделикатниот и најтешкиот дел при изработка на дудукот.

На крајот се измазнува со шмиргла, а оние помалите се ставаат на дремонг и се декорираат со разни шари.

Покрај наведените дувачки инструменти во Скопје и скопскиот етнорегион се изработува и свире и

Тапан; Најчесто и најквалитетно дрво за изработка на тапан е оревот, а се изработуваат уште и од костен и јавор.

Овој инструмент се состои од луб, ображи, јажиња, каиш и кожа, како и прачка и "рачка" кои служат за свирање.

Во Западна Македонија има мајстори кои изработуваат само лубови. Сите мајстори од Македонија ги набавуваат кај нив. Лубовите се ставаат во топла вода и се виткаат на валци за да добијат кружна форма. Потоа лубовите се премачкуваат со зејтин и се ставаат на огин што тлее. При тоа порите на дрвото се отвораат и зејтинот и се ставаат на огин што тлее. При тоа порите на дрвото се отвораат и зејтинот навлегува во него. На тој начин дрвото станува "варено" и е поцврсто. После тоа се зема мерка од обрачот и се наметнува кожата па обрачите се врсуваат со јажиња. Од страната каде што се удира со рачката се става подебела, а од другата каде што се удира со прачката, потенка кожа. И пак треба да се внимава тие меѓусебно да штимаат. Ако при свирењето се констатира дека кожата е многу меѓусебно да штимаат. Ако при свирењето се констатира дека кожата е многу дебела таа се струга со шмиргла за да се намали нејзината дебелина или едноставно се менува со друга кожа. Ако е многу тенка се става подебела или едноставно се менува со друга кожа. Ако е многу тенка се става подебела и се така додека не се добие потребниот Штим. Пречникот на обрачите на тапанот е околу 50 цм, но во зависност со кои инструменти се свире оваа димензија варира; со гајда, кавал се користи помал тапан со димензија од 37 цм, со хармонима на пример среден тапан додека со зурли одговара голем тапан.

Сите споменати инструменти ги изработува главниот информатор во овој труд мајстор Стојанче Костовски од скопското село Виниче кој со својата квалитетна работа побудува интерес кај луѓето од овој крај особено младите и што е интересно повеќе кај младите во градот со што дава огромен придонес за зачувување на оваа традиција.

За обележување е и тоа што во последните 5-6 години се појавија неколку групи на македонската музичка сцена који ја негуваат оваа

музика и овие народни музички инструменти: ДД Синтезис, Лола В. Стајн, Езгија, Клержо и во моментов најпопуларната музичка група во Р. Македонија - "Анастасија" која се стекна со популарност и вон границити на наша држава.

Главен информатор:

Стојанче Костовски, роден 1957 година во с. Виниче, Скопско

Zoran Atanasovski

TRADITIONAL PRODUCTION OF FOLK MUSIC INSTRUMENTS IN SKOPJE AND THE SKOPJE DISTRICT

Summary

Traditional music instruments have constituted a significant part of the material and spiritual culture of Macedonian people since very early times. Evidence for that has been preserved in numerous frescoes and icons in churches and monasteries depicting various traditional music instruments: "The Nativity of Christ" in the Church of St. George in v. Kurbinovo, Prespa from the 12th century (1191); "Centaur" on a wood-carved door in the Church of St. Nicholas in Ohrid from the 12th century; "Mocking of Christ" in Staro Nagoričane near Kumanovo from the 14th century; "Praise the Lord" - an icon from v. Kučevište near Skopje from the 16th century, etc.

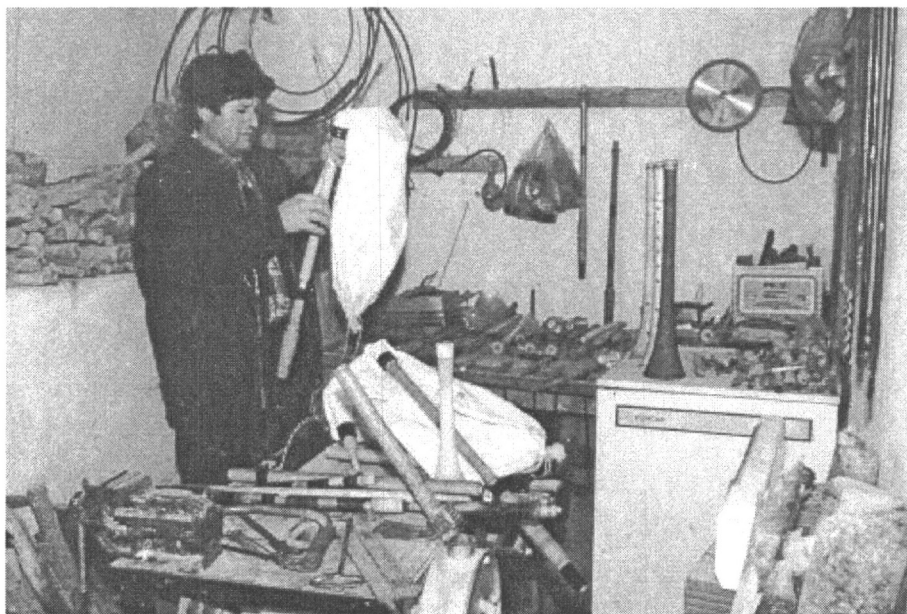
In the past music instruments were wide spread. This topic has been dealt with by numerous authors, including Vladimir Đorđević, Vasil Hadžimanov, Aleksandar Ilin, Vera Kličkova, Borivoje Džimvrevski, etc. Unfortunately, most of them have inferred that both music instruments, and playing on them, are on their way to disappearance. This also applies to traditional music instruments in Skopje and its environs. They can be seen rarely and even fewer are the masters that produce them. Among the few masters that work out music instruments the most distinguished is the work of Stoјanče Kostovski, who produces bagpipes, kavals, zurlas, duduks, shup elkas and drums.

The material for productions of these instruments includes: wood, leather, antler, etc., whereas the tools utilized are: adze, various, several different kinds of knives, various chisels. Musical instruments are mainly produced in three phases: cutting, piercing and finishing elaboration. The most complex musical instrument for production is the bagpipe, and the most simple - shupelka (a kind of flute).

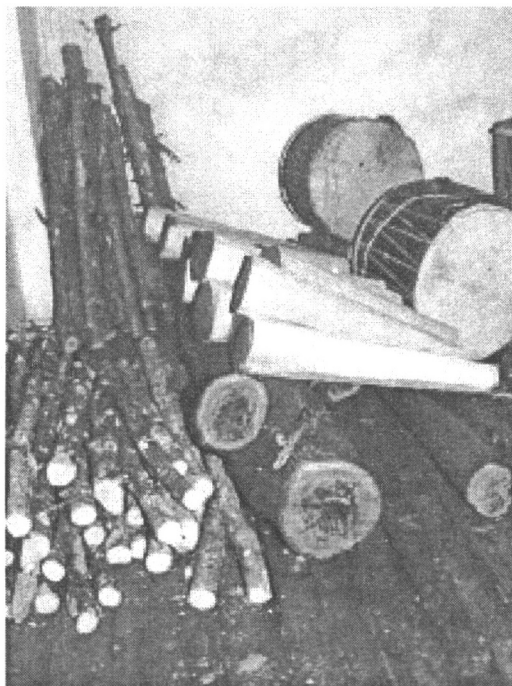
The interest about these instruments has increased recently, especially within young people from urban environments, which could be a guarantee for preserving the traditional cultural heritage. In favour of this, it is important to mention that several music bands appeared lately cherishing the tradition in playing these instruments: D.D. Synthesis, Lola V. Stein, Ezgija, Kleržo, as well as the most popular Macedonian band Anastasia, which is well known outside the borders of our country.

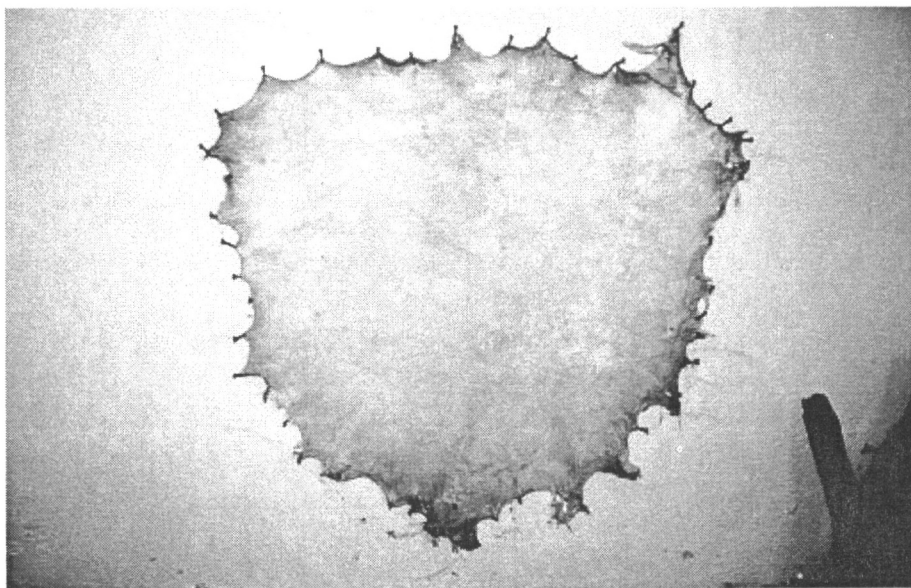
*1. Мајстор Стојанче Костиовски во својаша работилница
1. Мајстор Стојанче Костиовски у својој радњи*

*2. Мајстор Стојанче Костиовски во својаша работилница
2. Мајстор Стојанче Костиовски у својој радњи*

3. Сушење на дрва за изработка на народни музички инструменти
3. Сушење дрвета за израду народних музичких инструмената

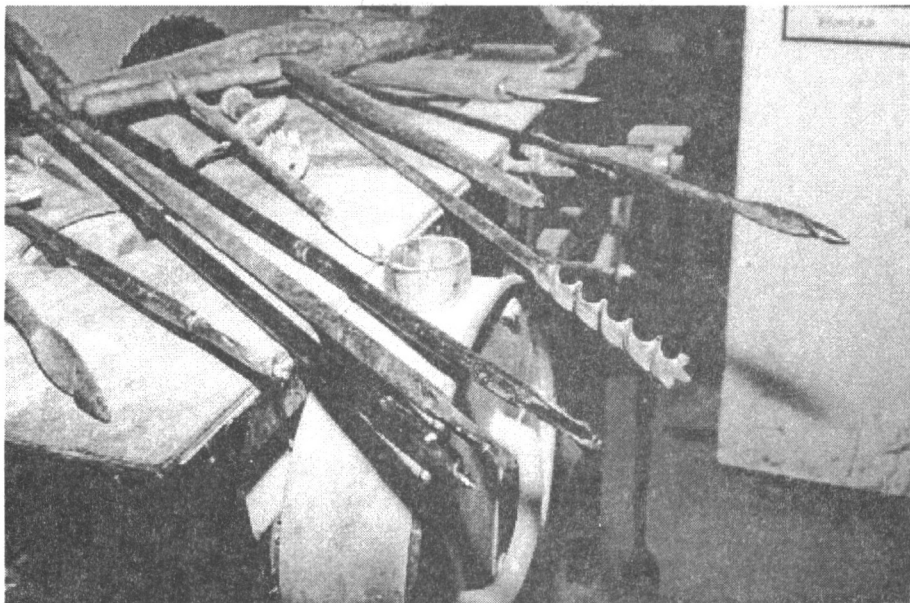
4. Сушење кожа за изработка на шайан
4. Сушење коже за израду бубња

5. Рогови за израбојка на делови за ѓајда
5. Рогови за израду делова ѓајде

6. Тесла за кроење и "колски" нож за делкање на дрво
6. Тесла за кроење и "колски" нож за дељање дрвећа

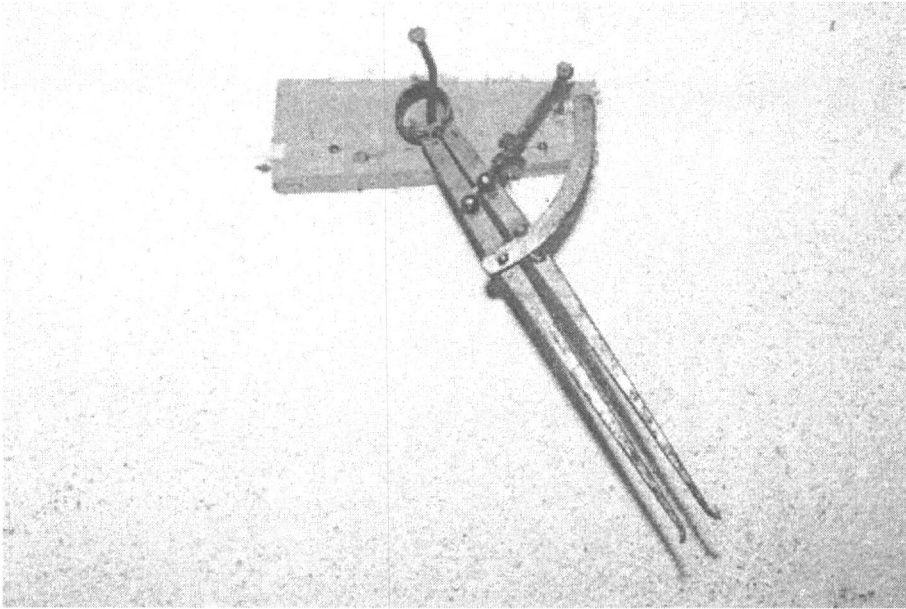

7. Сврдла за бушење на народни музички инструменти
7. Сврдла за бушење народних музичких инструмената

8. Длеја за изработка на народни музички инструменти
8. Длеја за изработка народних музичких инструмената

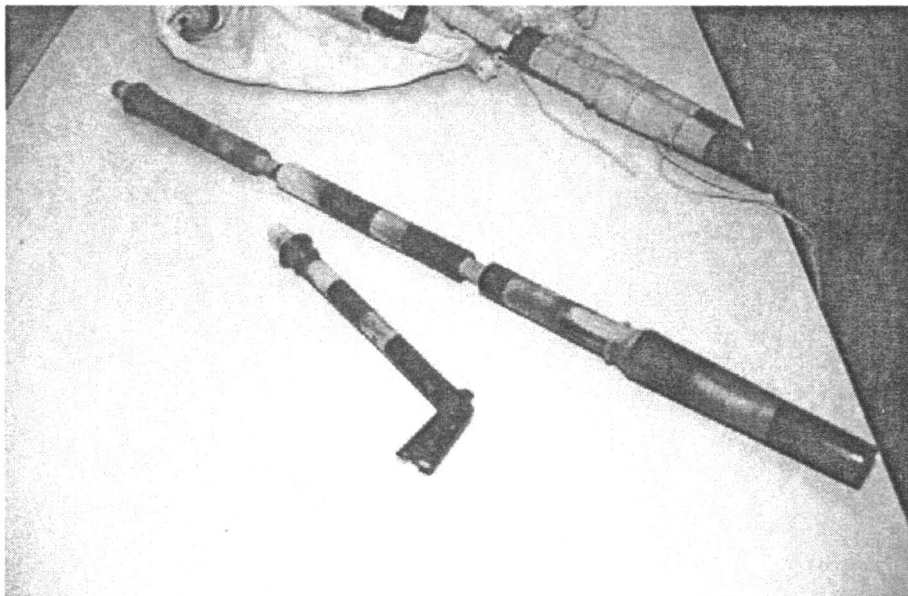

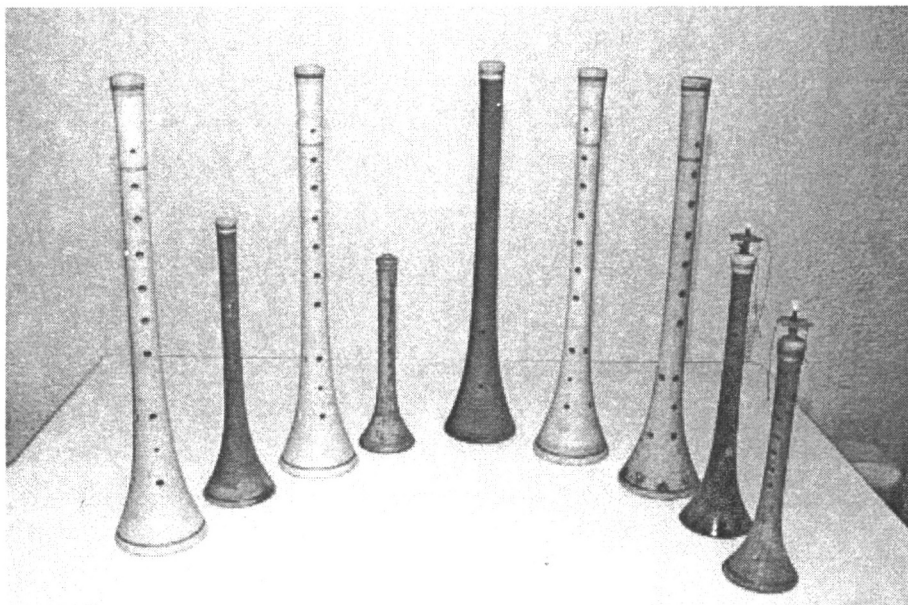
9. Шесџар за мерење на внатрешнаџа димензија на инсџрументџиџе
9. Шесџар за мерење унутрешних димензија инсџрументџа

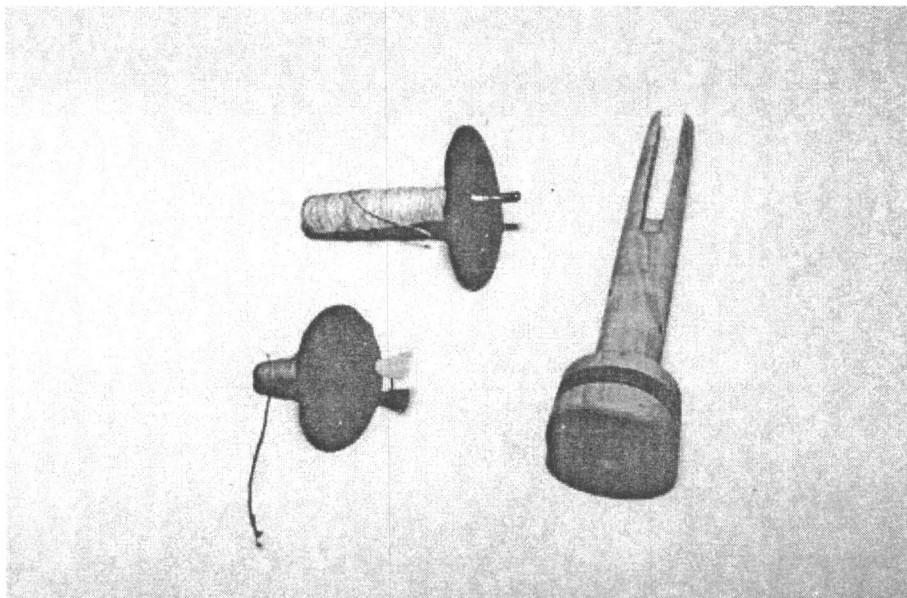
10. Гајди
10. Гајде

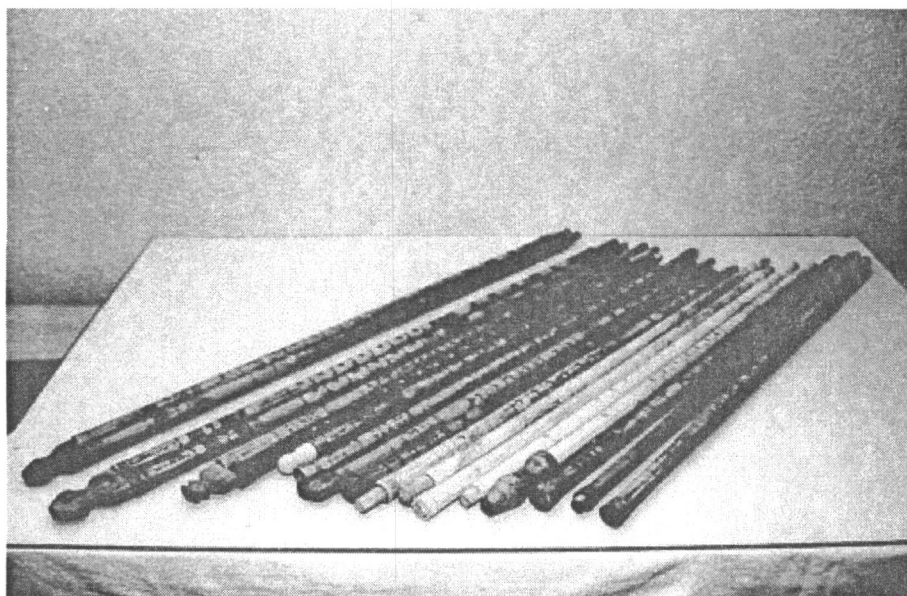
11. Гајдарка и брчало изработени од роџ
11. Гајдуница и бучало израѓени од роџа

12. Зурли-"сурли"
12. Зурле-"сурле"

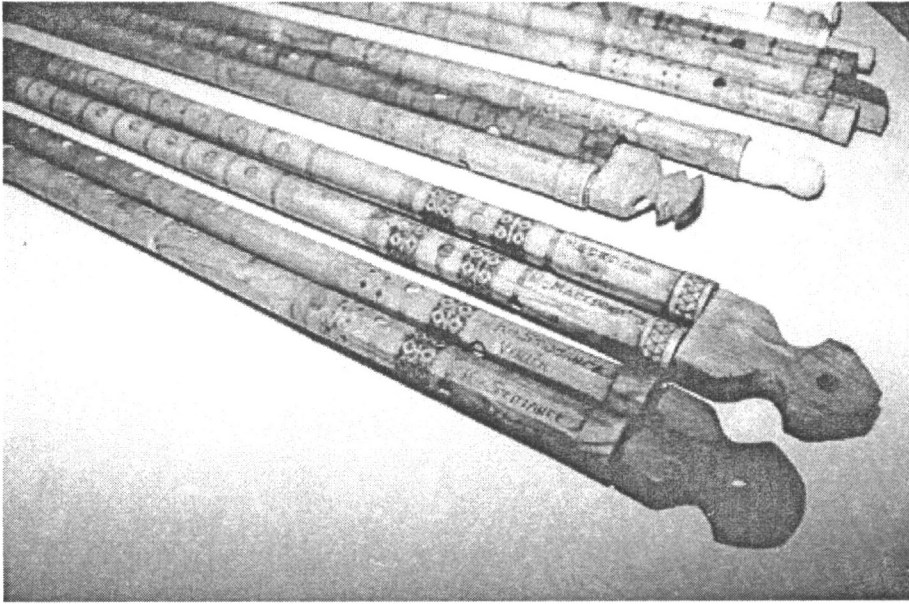

13. Делови на зурла: мал и голем мендик и славец
13. Делови зурли: мали и велики мендик и славац

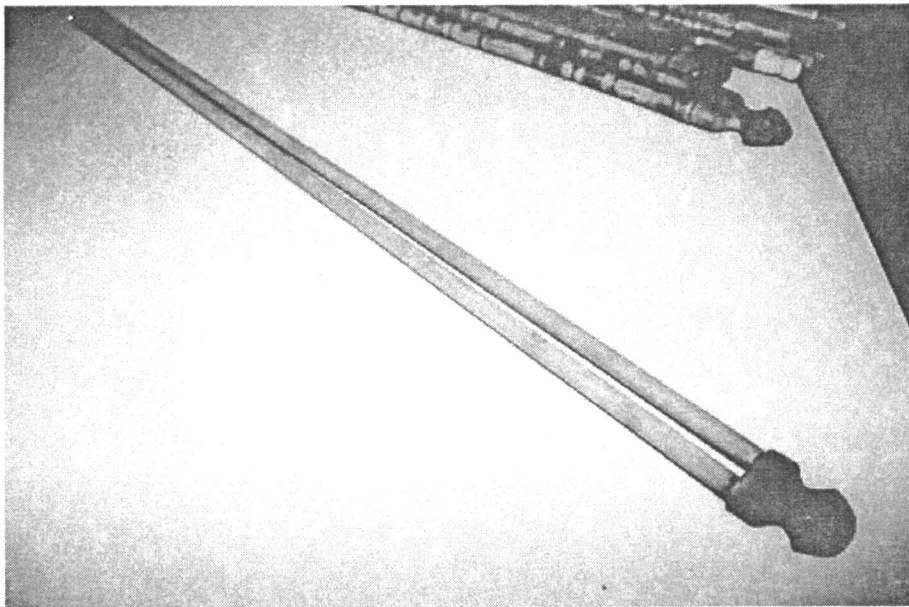

14. Кавали
14. Кавали

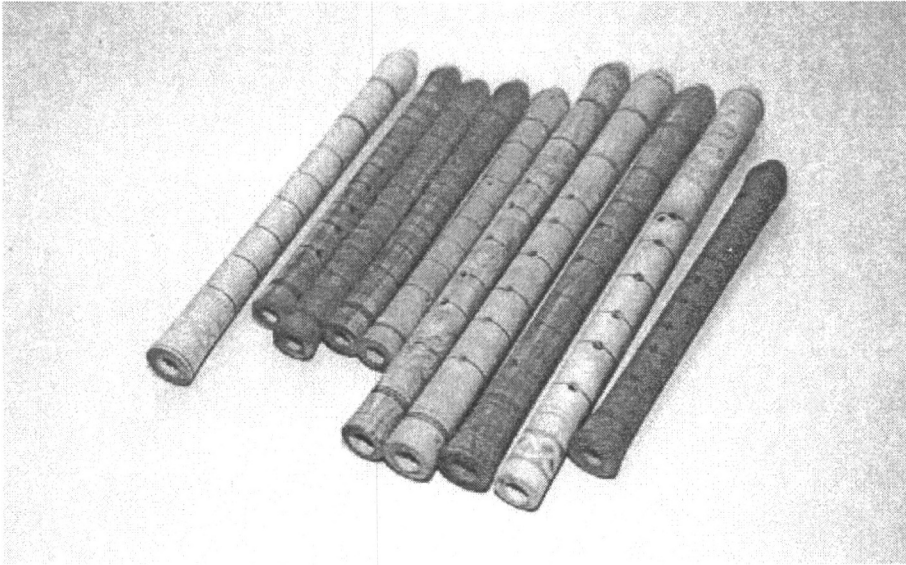

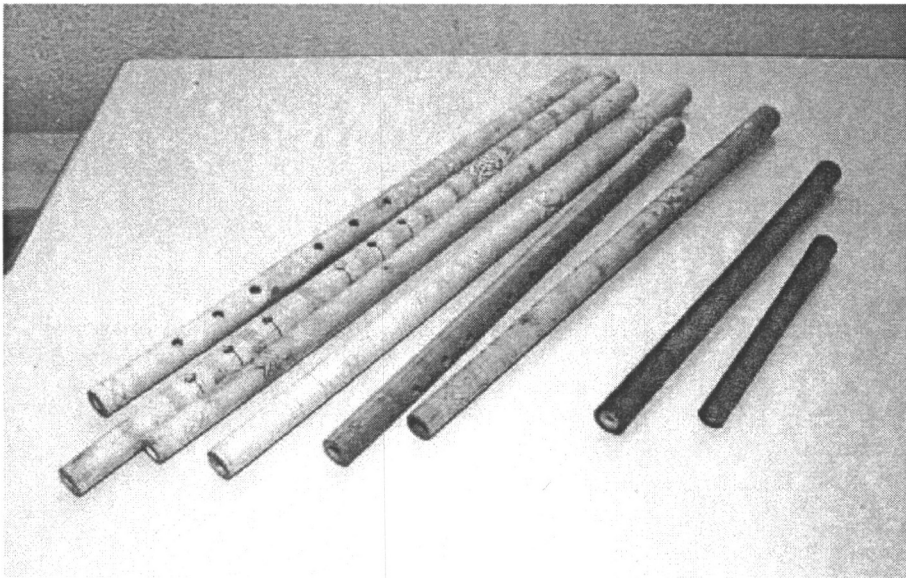
15. Кавали
15. Кавали

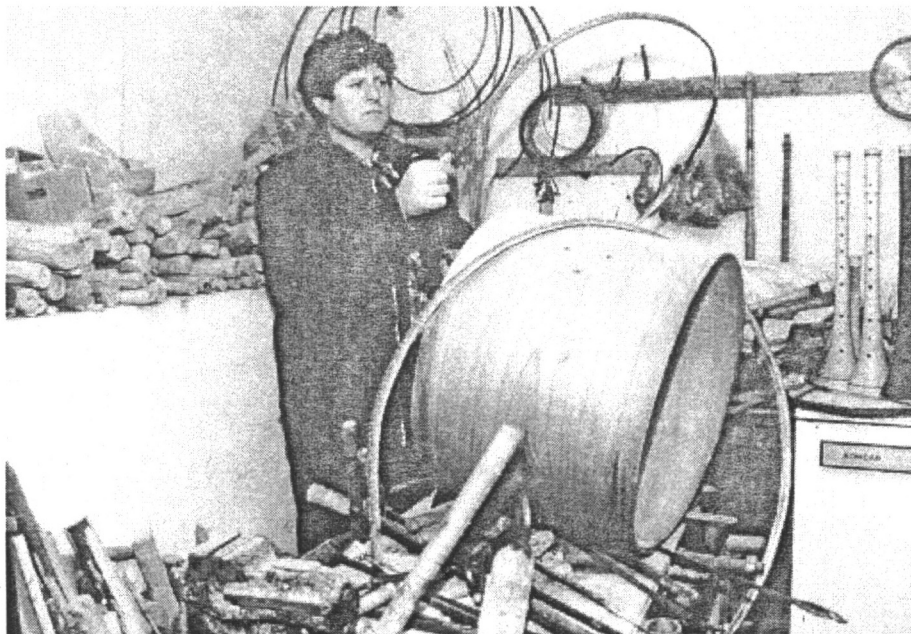
16. Суџкала за сушење кавали-"арбија"
16. Оклаџије за сушење кавала - "арбија"

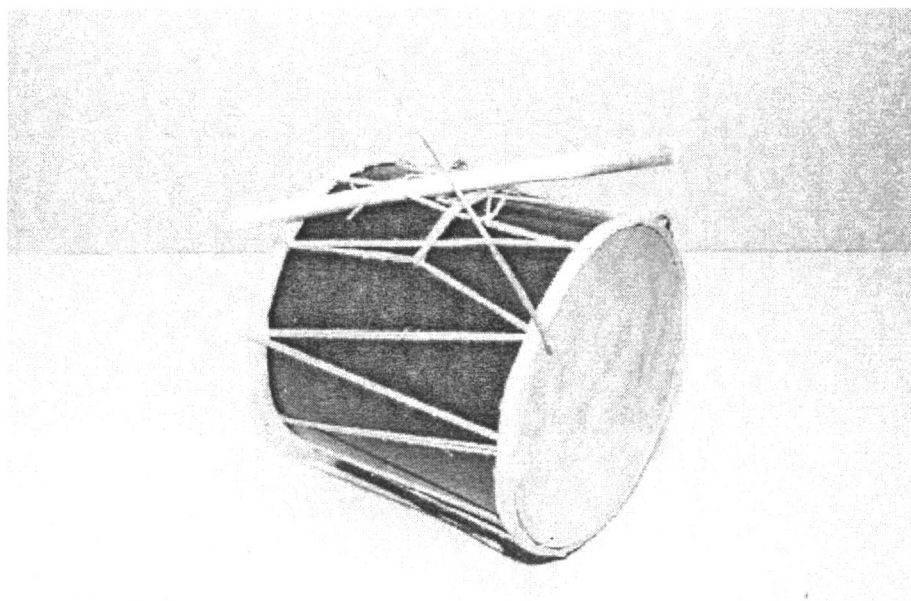
17. Шуйелки
17. Шуйелке

18. Дудуци
18. Дудуци

19. Изработка на обрачи за ѓајан
19. Израда оброча за бубањ

20. Мал ѓајан
20. Мали бубањ

